

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Eylül/September 2024, s. 12: 1065-1100

**Dinî Mûsikî Yeterlilikleri Bağlamında İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri Öğrencileri
(Orta Karadeniz Bölgesi Örneği)**

Students of Theology and Islamic Sciences Faculties in the Context of Religious Music
Competencies (Central Black Sea Region Example)

Zeynep Gülbeyaz MEYDANERİ

Kuran Kursu Öğreticisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara

Quran Course Instructor,

Presidency of Religious Affairs of the Republic of Turkey

zypngulbeyaz@hotmail.com

ORCID: 0009-0009-1096-0009

Sema DİNÇ

Dr. Öğr. Üyesi. Hitit Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi, Türk Din Mûsikisi ABD

Assistant Professor, Hitit University,

Faculty of Theology Department of Turkish Religion Music

semadinc@hitit.edu.tr

ORCID: 0000-0003-4945-644X

DOI: 10.56720/mevzu.1520679

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 22 Temmuz / July 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Eylül / September 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: Meydaneri, Zeynep Gülbeyaz- Dinç Sema. "Dinî Mûsikî Yeterlilikleri Bağlamında İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri Öğrencileri (Orta Karadeniz Bölgesi Örneği)". *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (Eylül 2024): 1065-1100.

<https://doi.org/10.47424/10.56720/mevzu.1520679>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Çalışmamızda İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin, Dinî Mûsikî derslerinde elde etmeleri beklenen temel uygulamalar üzerinden kazandıkları yeterlilikleri başta olmak üzere, bu dersin ilgili fakültelerdeki öğrencilerin gerek sosyal yaşantı gerekse İlahiyat ve İslami İlimler alanında edinecekleri mesleklerde demografik, kişisel kesit, ilgi ve yeteneklerine yönelik görüşlerinin yer aldığı konu başlıkları ele alınacaktır. Dinî Mûsikî derslerinin İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki öğrenciler tarafından yaşamın her alanındaki gerekliliğinin farkındalık kazanılması düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu husus araştırmamızın hazırlanmasında önemli ölçüde bir etken oluşturmaktadır. Araştırmamızda, Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğrenim gören her birimden beşi erkek beşi kadın olmak üzere toplam 50 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Yukarıda zikredilen fakülte'deki öğrenciler ile bir anket çalışması yapılmış ve elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar uygun konu başlıkları bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinî Mûsikî, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, Yeterlilik, Eğitim, Nitel Anket Çalışması.

Abstract

In our study, the competencies gained by the students studying in the Faculties of Theology and Islamic Sciences through the basic practices they are expected to acquire in Religious Music courses, especially the competencies they have gained through the basic practices they are expected to acquire in Religious Music courses, and the topics that include the opinions of the students in the related faculties regarding the demographic, personal cross-section, interests and abilities of the students in the related faculties both in social life and in the professions they will acquire in the field of Theology and Islamic Sciences will be discussed. The idea of gaining awareness of the necessity of Religious Music courses in all areas of life by students in the Faculties of Theology and Islamic Sciences comes to the fore. This issue constitutes an important factor in the preparation of our research. Our research was conducted with a total of 50

students, five male and five female, from each unit studying at Amasya University Faculty of Theology, Hitit University Faculty of Theology, On Dokuz Mayıs University Faculty of Theology, Ordu University Faculty of Theology and Tokat Gazi Osman Paşa University Faculty of Islamic Sciences in the Central Black Sea Region. A questionnaire study was conducted with the students in the above-mentioned faculties and the results obtained from the findings were evaluated in the context of appropriate topics.

Keywords: Religious Music, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences, Proficiency, Education, Qualitative Survey Study.

Etik Beyan	<p>Bu çalışma 15.01.2024 tarihinde tamamladığımız “İlahiyat Fakültelerindeki Öğrencilerin Dinî Mûsikî Yeterlilikleri (Orta Karadeniz Bölgesi Örneği)” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Hitit Üniversitesi, LEE, Çorum, 2024. This article is extracted from my master thesis entitled “Religious Musical Proficiencies Of Students In Faculty Of Theology (Central Black Sea Region Case)”, (Master Thesis, Hitit University, Çorum/Turkey, 2024).</p> <p>Bu çalışma için Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 28.02.2023 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda 2023-01 karar numaralı Etik Kurulu Onay izni alınmıştır.</p>
Yazar Katkıları	<p>Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i>: ZGM (%60), SD (%40) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i>: ZGM (%70), SD (%30) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i>: ZGM (%60), SD (%40) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i>: ZGM (%80), SD (%20) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i>: ZGM (%90), SD (%10)</p>

Giriş

İlahiyat Fakültesi ilk olarak 1924 yılında Dârülfünûn’a (İstanbul Üniversitesi) bağlı ve eğitim süresi üç yıl olarak kurulmuştur. 1933 yılında bu fakülte kapatılmış ve ardından 1949 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde yeniden

açılmıştır. İlahiyat Fakültelerinin kuruluş amacı ise: “Din meselelerinin sağlam ve ilmî esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, meslekî bilgisi kuvvetli ve düşünüşünde ihatalı din adamlarının yetiştirilmesi...” şeklinde tarif edilmiştir. Bu fakülteler ağırlıklı olarak Temel İslam Bilimleri derslerinin (Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam) müfredatta yer almasıyla birlikte Felsefe, Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümlerinde okutulan dersler ile de öğrencilerini bilgiyle teçhiz etme gayesindedir.¹

Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinin kuruluşundan bu yana Dinî Mûsikî dersleri, evvela 1968-1969 öğretim yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Türk İslam Sanatları kürsüsüne bağlı olarak işlenmiştir.² Dinî Mûsikî derslerinin bağımsız bir anabilim dalı olarak verilmeye başlandığı tarih 1973’tür.³ Bu tarihten sonraki yıllarda gerek anabilim dalı gerekse İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü’ne bağlı olarak Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi başta olmak üzere kuruluşu bakımından köklü sayılan diğer üniversitelerin İlahiyat Fakültelerinde de Dinî Mûsikî dersleri verilmeye devam etmiştir. Ayrıca günümüzde kısmen de olsa bazı üniversitelerin İlahiyat Fakültelerinde, Dinî Mûsikî derslerinin Türk İslam Edebiyatı ve İslam Sanatları çatısı altında verildiği bilinmektedir.

İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde okutulan Dinî Mûsikî dersleri müfredat gereği⁴ bazen seçmeli bir ders bazen zorunlu bir ders olarak okutulmuştur.⁵ Bu nedenle bu fakültelerde öğrenim gören öğrencilerden bir kısmı

¹ Hüseyin Yüner, “İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde Musiki Eğitimi”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/13 (28 Haziran 2018), 257.

² Bayram Akdoğan, “Türk Din Mûsikîsi Derslerinin Eğitim ve Öğretim Problemleri ve Çözüm Yolları ile İlgili Bazı Düşünceler = Some Observations with Regard to the Issues and Problems Encountered in Education of Turkish Religious Music and Tentative Methods of Solutions”, *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XXVI/1 (2015), 25.

³ Sema Dinç, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din Mûsikîsi Alanında Derse Giren Kadın Öğretim Elemanları Hakkındaki Tutumları (Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 506.

⁴ Bk. Arda Göksu, “Öğrenci Görüşleriyle İlahiyat Fakülteleri Türk Din Mûsikîsi Dersinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Anlayışları Üzerine Bir Araştırma”, *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi [Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi]* V/1 (2019), 117-144.

⁵ Uğur Alkan, *İlahiyat Ve İslami İlimler Fakültelerindeki Nazari ve Uygulamalı Türk Din Mûsikîsi Derslerine Yönelik Uzaktan Eğitim Bağlamında Bir Metodoloji Önerisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2023), 452-469.

mezun olduklarında zorunlu olması vesilesiyle bu alan ile tanışabilmişken, diğerleri seçmeli olma hasebiyle alana uzak kalabilmişlerdir. Bu derse özellikle ilgisi ve yeteneği olan öğrenciler Dinî Mûsikî alanındaki seçmeli derslerden istifade etmiş lâkin derse ilgisi olmayan ya da kredi sorunu dolayısıyla ilgili dersi alamayan öğrencilerin bu alanı tanımadan mezun oldukları gözlenmiştir.

İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencilerinin mezun olduktan sonra seçecekleri meslekler düşünüldüğünde; gerek Diyanet İşleri Başkanlığı çatısı altında imam-hatiplik, müezzin-kayyım, vaizlik-vaizelik, Kur'ân kursu öğreticiliği, müftülük gibi kadroların ifâsı, gerekse Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Meslek Dersleri öğretmenliği ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği görevleri sebebiyle mesleki yaşantıda aktif bir şekilde vazife yapacaklardır. Bundan dolayı bu fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin Cami Mûsikîsi ve Tekke Mûsikîsi formlarının her birinden istifade etmesi gereği önem arz etmektedir. Bununla birlikte imam-hatip ve müezzin-kayyım kadrolarında vazife yapacak öğrenciler için Cami Mûsikîsi formunu hem teorik hem de pratik olarak bilmek elzemdir.⁶ Toplumda İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencilerinden ve mezunlarından taşıdıkları dinî kimlik sebebiyle mesleki ve sosyal açıdan bazı beklentiler bulunmaktadır. Bu beklentiler göz önüne alındığında tüm İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri mezunlarının Dinî Mûsikî alanında uygulama yapabilme hasletine sahip olamasa da teorik olarak bu alanın ıstılahlarını ve temel bilgisini taşımaları gerekmektedir. Zikredilen tüm bu sebepler bir çatı altında toplandığında Dinî Mûsikî alanındaki derslerin özellikle son yıllarda bazı İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri müfredatlarında zorunlu bir ders niteliğinde konulması ve bu fakültelerin mezunlarının mesleki anlamdaki ihtiyaçlarının giderilmesinde ortaya konmuş doğru bir adım olduğu söylenilebilir.

Dinî Mûsikî alanındaki dersler yalnızca teoriye dayanan ilimler gibi olmayıp pek çok zaman da icrâ gerektiren ve bununla birlikte pratik yönü ağır, kuvvetli ve etkili bir sanat alanıdır.⁷ Bu dersler, İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri kurulduğundan bu yana İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü'nün alt bir anabi-

⁶ Özkan Apaydın, "İmam-Hatip Liselerinde Görevli Müzik Öğretmenlerinin Dinî Mûsikî Dersine Karşı Yeterlikleri", *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (15 Temmuz 2018), 3.

⁷ Hasan Arslan, "Müzik Terapi Ve Dini Müzik", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 16 (2015), 121-122.

lim/bilim dalı olan Türk Din Mûsikîsi anabilim dalının mevcut öğretim elemanları tarafından verilmektedir. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere uzman öğreticisi tarafından verilen Dinî Mûsikî dersleri temel seviyede bir bilgi birikimini oluşmasını sağlamaktadır. Biz de bu gerekliliğin ortaya konmasını hedefleyerek böyle bir araştırma yapmanın bu gerekliliğin farkındalık sağlaması noktasında önemli olacağı düşünülmüştür. Bunun üzerine çalışma, Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlandırılmıştır. Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer alan sırasıyla Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Tokat Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğrencileri evreni bağlamında, nitel veri toplama tekniği ile araştırma gerçekleştirilmiştir. İlgili öğrencilerin demografik, mesleki, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda Dinî Mûsikî yeterliliklerini, bu ders hakkındaki bakış açılarını ve bilgi birikimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve son olarak da verilerin analizine yer verilmektedir. Araştırmanın, veri toplama ve veri toplama araçları başlığında detaylı bir anlatımına yer verileceği üzere, ilgili çalışmada nitel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Nitel veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Nitel araştırmalarda temel amaç ürünlerden veyahut çıktılarından ziyade süreçtir. Bu bağlamda nitel araştırmalarda mühim olan husus anlamların ne ifade ettiği'dir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, sahip olduğu belirli düzeydeki esneklik, standartlık gerek yazma gerek doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması sebebiyle, belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye de yardımcı olmaktadır.⁸ Dolayısıyla nitel çalışma yapmak isteyen araştırmacılar tarafından sık tercih edilmektedir.

⁸ Abbas Türnüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 24/24 (01 Mayıs 2000), 547.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği araştırmacıya bazı kolaylıklar sunmaktadır. Bu kolaylıklar içerisinde en önemlisi görüşmenin önceden planlanmış olan görüşme prosedürüne bağlı bir şekilde daha sistematik ve karşılaştırılabilir bir bilgi içermesidir.⁹ Eğitim bilimi çalışmalarında bahsi geçen görüşme tekniği daha uygun bir araştırma biçimi olarak tercih edilmektedir. Bu sebeple de bu çalışmada öncelikli yöntem olarak tercih edilmiştir. Ayrıca çalışmamızda olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olduğumuz ancak hem derinlemesine hem de ayrıntılı bir anlayışa sahip olamadığımız noktalarda olgulara odaklanılması olgu bilim (fenomenoloji) deseni olarak adlandırılmaktadır.¹⁰ Hitit Üniversitesi'nden (Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu, 28.02.2023, 2023-15) çalışma için gerekli olan izinleri almıştır.

2. Çalışma Grubu

Eğitimbilim çalışmalarında örneklem seçimi en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. İlgili çalışmada seçilen örneklem türü de amaçsal örneklem türlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklemesidir. Maksimum çeşitlilik örneklemesinin amaçları incelendiğinde görece olarak küçük bir örneklem üzerinden ilerleyerek bu örnekleme çalışılan probleme yönelik taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum seviyede yansıtmaktır.¹¹ Bu sebeple maksimum çeşitlilik, araştırmamız kapsamında Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan; A. Ü. İlahiyat Fakültesi, HİTÜ İlahiyat Fakültesi, OMÜ İlahiyat Fakültesi, O. Ü. İlahiyat Fakültesi ve TOGÜ İlahiyat Fakültesi'ndeki her öğrenim türünden sağlanmaya çalışılmıştır. Nitel çalışma yapılan toplam öğrenci sayısı 50'dir. Çalışmamızda yer alan her fakülteden 5'i erkek; 5'i de kadın olacak şekilde genel sayıya ulaşılmaktadır.

3. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

⁹ Nail Yıldırım, "Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/1 (2011), 75.

¹⁰ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 283.

¹¹ Nail Yıldırım, "Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/1 (2011), 75.

Bu çalışmanın içeriği itibariyle temel amacı öğrencilerin, ilgili fakültelerde birinci sınıftan itibaren zorunlu ve seçmeli olarak Dinî Mûsikî dersinin öğrenimini görmüş olmalarıdır. 25 kadın ve 25 erkek toplamda 50 katılımcı ile gerçekleştirilen bu araştırmada görüşme yapılan katılımcıların cinsiyet faktörü açısından beşi erkek beşi kadın olacak şekilde seçilmiştir. İlgili fakültelerde Dinî Mûsikî dersini öğrenim olarak gören katılımcıların sınıf düzeyinde çeşitlilik görüşme formuna katılım sağlamayı isteme durumu, Dinî Mûsikî alanına ilgi ve ilgili fakültelerdeki öğretim elemanlarının öğrenci seçimindeki yönlendirmeleri neticesinde oluşturulmuştur.

Tablo 3. 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Öğrenim Gördüğü Lise	Sınıf Düzeyi	Üniversite Okuduğu İl
K-1	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Amasya
K-2	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Amasya
K-3	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Amasya
K-4	Kız	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Amasya
K-5	Kız	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Amasya
K-6	Erkek	Anadolu Lisesi	3.Sınıf	Amasya
K-7	Erkek	Yabancı Dil Ağırlıklı Lise	2.Sınıf	Amasya
K-8	Kız	Meslek Lisesi	4.Sınıf	Amasya
K-9	Kız	İmam-Hatip Lisesi	1.Sınıf	Amasya
K-10	Kız	Anadolu Lisesi	2.Sınıf	Amasya
K-11	Kız	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Çorum
K-12	Kız	Meslek Lisesi	4.Sınıf	Çorum
K-13	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Çorum
K-14	Kız	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Çorum
K-15	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Çorum
K-16	Kız	Meslek Lisesi	4.Sınıf	Çorum
K-17	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Çorum
K-18	Kız	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Çorum
K-19	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Çorum
K-20	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Çorum

K-21	Kız	Anadolu Lisesi	4.Sınıf	Ordu
K-22	Kız	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Ordu
K-23	Kız	Anadolu Lisesi	2.Sınıf	Ordu
K-24	Kız	Anadolu Lisesi	4.Sınıf	Ordu
K-25	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Ordu
K-26	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Ordu
K-27	Erkek	Anadolu Lisesi	4.Sınıf	Ordu
K-28	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Ordu
K-29	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Ordu
K-30	Kız	Anadolu Lisesi	2.Sınıf	Ordu
K-31	Kız	İmam-Hatip Lisesi	1.Sınıf	Samsun
K-32	Erkek	Anadolu Lisesi	1.Sınıf	Samsun
K-33	Kız	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Samsun
K-34	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	1.Sınıf	Samsun
K-35	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Samsun
K-36	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	1.Sınıf	Samsun
K-37	Kız	İmam-Hatip Lisesi	1.Sınıf	Samsun
K-38	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Samsun
K-39	Kız	İmam-Hatip Lisesi	1.Sınıf	Samsun
K-40	Kız	İmam-Hatip Lisesi	3.Sınıf	Samsun
K-41	Kız	Anadolu Lisesi	3.Sınıf	Tokat
K-42	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Tokat
K-43	Kız	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Tokat
K-44	Kız	İmam-Hatip Lisesi	2.Sınıf	Tokat
K-45	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Tokat
K-46	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Tokat
K-47	Kız	Anadolu Lisesi	2.Sınıf	Tokat
K-48	Kız	Meslek Lisesi	2.Sınıf	Tokat
K-49	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Tokat
K-50	Erkek	İmam-Hatip Lisesi	4.Sınıf	Tokat

4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak nitel görüşme teknikleri içerisinde bulunan yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir¹². Görüşme formunun içeriği, bu çalışmanın konusu sebebiyle ilgili fakültelerde Dinî Mûsikî dersleri alan öğrencilere uygun olarak tasarlanmıştır. İlgili formdaki sorular, İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde Dinî Mûsikî dersini alan öğrencilerin temel seviyede de olsa bu eğitimi aldıkları varsayılarak üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler şu şekildedir: “Demografik, Dinî Mûsikî ders müfredatı ve Dinî Mûsikî alanına ilgi ve kabiliyeti olan öğrencilerin yeterlilikleri.” Sorular kategori edilerek görüşme formundaki soruların yöneltildiği öğrencilerden en üst derece ve ayrıntılı şekilde cevaplar alınması amaçlanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular şöyledir:

1. Hangi liseden mezun oldunuz?

• İmam-Hatip Lisesi/ Mûsikî Proje Lisesi öğrencisi iseniz lise müfredatında görmüş olduğunuz Dinî Mûsikî dersi üniversite eğitiminizdeki Dinî Mûsikî dersinize katkı sağladı mı?

2. Dinî Mûsikî derslerinde görmüş olduğunuz Kur’an-ı Kerîm Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravîh Tertibi, Mevlid gibi Cami Mûsikîsi formlarından herhangi birini icrâ etme tecrübe ve bilgisine sahip misiniz?

• Bu formları icrâ etme tecrübe ve bilgisine sahip değilseniz, bu konuda kendi eksikliğinizin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

3. Mezun olduktan sonra yapacağınız mesleklerde görmüş olduğunuz Dinî Mûsikî eğitimi duyma-seslendirme koordinasyonu, enstrüman ve vokal uyumunu;

• Bu eğitim sonucunda bunlardan herhangi birini kullanmayı gerekli görüyor musunuz?

• Bu eğitimden sonra herhangi birini kullanmak istiyor musunuz?

• Bu eğitim sonucunda duyma- seslendirme koordinasyonu, enstrüman ve vokal uyumunu yapabileceğinizi düşünüyor musunuz?

¹² Yıldırım - Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 108.

4. Dinlediğiniz eserlerin makamını tanıyabileceğinizi düşünüyor musunuz?¹³

Görüşme soruları hazırlanırken araştırmacı tarafından geliştirilen sorular anlaşılır olması ve çok yönlü olmaması, yanıtlayıcı ses tonu, jest ve mimikler kullanılarak yönlendiricilik taşımaması gibi ilkelere bilhassa dikkat edilmiştir. Görüşme formunda bulunan sorular hazırlanırken ilgili çalışmanın amacına ne derecede hizmet ettiği, soruların cevaplayıcı tarafından anlaşılır olması ve anketin uygulanması hususunu kontrol etmek maksadı için Eğitim Bilimleri sahasında alanında uzman öğretim elemanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanların bu noktadaki yönlendirme ve önerileri doğrultusunda nitel görüşme formu düzenlenip uygulanmıştır.

Uygulama esnasında görüşmeler çevrimiçi olarak WhatsApp ve Zoom uygulamaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşme süresince herhangi bir internet kopukluğu yaşanmaması için gerekli hassasiyetler gösterilmiş ve görüşmeler 20-30 dakika arasında yapılmıştır. Çalışmada iç geçerlilik ilkesi sağlanmaya çalışılmış ayrıca araştırma neticesindeki bulgular ile de iç tutarlılık ve görüşme formunda yer alan soruların çalışmanın amacına uygunluğu test edilmiştir.¹⁴

4.1. Verilerin Toplanması

Verilerin elde edilmesine ilişkin hazırlanan görüşme formunun çevrimiçi olarak ilgili öğrencilere uygulanabilmesi ve bu esnada öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilmesi için görüşme süresince kameralar açık kalmıştır. Görüşme esnasında görüşmelerin geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla

¹³ Bk. bu çalışmada görüşme tekniği çeşitlerinden yarı yapılandırılmıştır görüşme tekniği kullanılmıştır. İlgili araştırma açısından en uygun olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin hem daha sistemli bilgi toplanmasına sağladığı kolaylık hem de görüşme esnasında görüşmecinin ihtiyaç duyduğu esnada ilave soruları ekleyebilmesi ve bu sayede bilgilerin eksiksiz bir şekilde toplanmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Katılımcıların görüşme formunda yer alan ve ihtiyaç duyulduğu anlarda kendilerine yöneltilmesi ile deneyimleri, tutumları, düşünceleri, yorumları, zihinsel açıdan algılamaları ve tepkileri gibi gözlemlenmeyen bilgilere ulaşılması umut edilmiştir.

¹⁴ Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", *Eğitim Ve Bilim* 23/112 (01 Nisan 1999), 8.

araştırmacı ve görüşmeci dışında kimse bulunmamıştır. Bu sayede görüşmecinin ifadelerini aktarırken hiçbir faktörden etkilenmeden düşüncelerini söylemesi sağlanmıştır. Görüşmelerdeki gerek not tutma gerek ses kayıt cihazının bulunması verilerin saklanması önem arz etmektedir. Bu sebeple not tutma ve ses kayıt cihazının açık olmamasının herhangi bir kesintiye uğramaması hususunda gerekli hassasiyet gösterilmiştir. Görüşmeler, görüşmecinin randevu verdikleri zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Böylece görüşmecinin kendi belirlediği tarih ve saatte yapılması sorulara acele etmeden yanıt vermesine ve rahat hissetmesine olanak sağlayarak daha doğru cevaplar elde edilmesine olanak sağlamıştır. Görüşmelerde elde edilen ses kayıtları mümkün mertebe en kısa sürede içerisinde yazıya dökülmüştür. Tüm görüşmelerde ki veriler bilgisayar ortamında Word üzerinden yazıya aktarılmıştır. Çalışmamız kapsamında bulunan ilgili fakültelerde çalışmaya katılan her bir öğrenci için ayrı ayrı dosya oluşturulmuştur. Bunun amacı, her öğrencinin cevabının görüşme formundaki sorular içerisinde bir denge sağlanmaya çalışılmasıdır. Konu içerisinde incelenecek olan tüm problemlere uygun olarak verilerin işlenmesine gayret edilmiştir. Bulguların tespit edilmesinde direkt alıntılara yer verilmiştir. Böylece konu başlıklarında yorumları da yapılmıştır.

4. 2. Verilerin Analizi

Çalışmamızda elde edilen verilerin çözümlemesinde betimsel analiz ve içerik analiz teknikleri kullanılmıştır. Görüşme neticesinde elde edilen verilerin önceden belirlenen problemlere göre özetlenerek yorumlanması, görüşülen bireylerin görüşlerinin çarpıcı bir biçimde yansıtılması amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanılması ayrıca elde edilen sonuçların neden sonuç çerçevesinde yorumlanabilmesi amacıyla betimsel analize başvurulmuştur.¹⁵ Betimsel analiz tekniği, verilerin azaltılması, verilerin sunumu, sonuç çıkarma ve doğrulama şeklinde üç basamakta gerçekleştirilmiştir.¹⁶ Bu üç basamak içerisinde verilerin

¹⁵ Yahya Altınkurt - Kürşad Yılmaz, "Göreve Yeni Başlayan Özel Dershane Öğretmenlerinin Kurumlarındaki Çalışma Koşullarına İlişkin Görüşleri", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 11/2 (2011), 635.

¹⁶ Tümüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği", 553.

sunumunda, alıntı seçimi için (farklı görüş), probleme uygunluk, çeşitlilik gibi dikkate alınmıştır. Ayrıca uç örnek ölçüleri de dikkate alınmıştır.¹⁷

Kayıtların deşifre edilmesinde görüşüne başvuru İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencilerine birer kod verilmiştir (K1, K2...). Bu kodlar üzerinden açıklamalarda bulunulmuştur. Bununla birlikte katılımcıların demografik özelliklerini gösteren bir tabloya yer verilmiştir. Görüşme tekniği kullanılarak elde edilen veriler yüzde şeklinde gösterilmiş ve sayısallaştırılmıştır. İfadeler içerisinde benzer olan öğeler gruplara ayrılmış ve gruba uygun olan ana problem ve alt problem üzerinden konu başlıkları belirlenmiştir. İlgili formlardan elde edilen veriler evvela yazıya aktarılmış birkaç kez tekrar okunmak suretiyle bu yönde kodlamalar oluşturulmuştur. Bu sürecin ardından tüm kodlar bir araya getirilerek, araştırma bulgularının kapsamını oluşturacak problemler belirlenerek gerek betimsel gerek içerik analizinin tespiti yapılmıştır.

Verilerin Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Ana Problemler ve Alt Problemler

1) Öğrencilerin mezun oldukları lise türünün ilahiyat ve islami ilimler fakültesinde dinî mûsikî dersine etkileri hakkındaki görüşleri

2) Dinî mûsikî ders müfredatındaki kur'an-ı kerîm tilâveti, ezan, kâmet, salâ, tekbir, salât-ı ümmiyye, telbiye, teravîh tertibi, mevlid gibi cami mûsikîsi formlarından herhangi birini icrâ etme tecrübe ve bilgisi hususundaki görüşleri

3) Yukarıdaki formları tecrübe etme bilgi ve tecrübesine sahip olmayanların bu konu hakkında kendi eksiklikleri üzerine görüşler

4) Dinî mûsikî alanındaki temel uygulamalar içerisinde yer alan duymaselenirme koordinasyonu ve enstrüman vokal uyumunun ilgili fakültelerde alınan eğitim neticesinde

Bahsedilen uygulamalardan herhangi birini kullanmayı gerekli görme durumuna ilişkin görüşler

¹⁷ Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (01 Mart 2010), 335.

Bu Uygulamalardan Herhangi Birini Kullanmak İsteme Durumuna İlişkin Görüşler

Bu uygulamaları öğrenim olarak görülen Dinî Mûsikî Dersi Neticesinde Yapabilme Durumuna İlişkin Görüşler

5) Dinlenen Eserin Makamını Tanımaya İlişkin Görüşler

6) Dinlenen Eserin Makamını Tanımada Zikredilen Makam İsimlerine İlişkin Görüşler

5. Bulgular

Çalışmamızın bu bölümünde Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'ndeki öğrenciler arasından Dinî Mûsikî dersini zorunlu veya seçmeli olarak almış öğrencilerin görüşmeler neticesindeki düşüncelerine ait bulgular bulunmaktadır. İlgili fakültelerde görüşmeye sağlanan katılımcıların, kişisel bilgileri gizlilik esasına dayanarak saklı tutulmuştur. Öğrencilerin her birine katılımcı sıfatı gereğince "K" harfi sembol olarak verilmiştir. Ayrıca "K1- K2- K3" şeklindeki kodlama yapılmak suretiyle numaralandırma yapılmıştır.

5.1. Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Lise Türünün Dinî Mûsikî Dersine Etkileri Hakkındaki Bulgular

Güzel sanatlar içerisinde yer alan Dinî Mûsikî dersleri insanı eğitime, bilgi ve beceri yönünü biçimlendirmesiyle son derece önem arz etmektedir. Türkiye'ye baktığımızda din eğitimi veren okullar içerisinde İmam-Hatip Liseleri, İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri bulunmaktadır.¹⁸ Bu sebeple katılımcılara hangi lise türünden mezun oldukları sorusu içerik ile uyum sağlaması ve hedefe ulaştırması açısından görüşme esnasında yöneltilmiştir. Bu sorunun katılımcılara yöneltilmesindeki asıl amaç ise; öğrenim gördükleri lise türünün İmam Hatip Lisesi veya Mûsikî Proje Lisesi kapsamında bulunan ve bu lise-lerde öğrenim eğitim-öğretim gören öğrencilerin tespit edilmesidir. Katılımcı-

¹⁸ "Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersi Öğretim Programı", 2017, 80.

lar içerisinde İmam-Hatip Lisesi mezunu olan veyahut Mûsikî Proje Lisesi mezunu olanlara, ilgili liselerde Dinî Mûsikî dersi alıp almadıkları sorusu da yöneltilmiştir. Bu sayede ilgili liselerde Dinî Mûsikî eğitimi almış öğrencilerin, İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerini tercih ettiklerinde Dinî Mûsikî dersi ile karşılaştıklarında hazır bulunmuşluklarının da tespit edilmesine olanak sağlamıştır.

Tablo 5.1. Katılımcıların Mezun Oldukları Lise Türleri

	İmam- Hatip Lisesi		Düz Lise		Anadolu Lisesi		Meslek Lisesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
Amasya	6	%12	1	%2	2	%4	1	%2
Çorum	8	%16	-	-	-	-	2	%4
Ordu	5	%10	-	-	5	%10	-	-
Samsun	9	%18	-	-	1	%2	-	-
Tokat	7	%14	-	-	2	%4	1	%2
Toplam	35	%70	1	%2	10	%20	4	%8

Çalışmamızda Orta Karadeniz Bölgesinde bulunan ilgili fakültelerde öğrenim gören katılımcıların mezun oldukları lise türü incelendiğinde; %70’ni İmam-Hatip Lisesi, %2’sinin Düz Lise, %20’sinin Anadolu Lisesi, %8’i ise Meslek Lisesi oluşturduğu görülmektedir. Tablodaki verilerden hareketle İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin çoğunluğunun İmam-Hatip Lisesi mezunu olduğu bulgusuna rastlanmaktadır. Katılımcılara yöneltilen soruda İmam-Hatip Lisesi mezunu olan öğrencilere ana probleme ulaşmak maksadı ile sorulan alt bir soruda: “İmam-Hatip Lisesi mezunuysanız ilgili lisede Dinî Mûsikî dersleri aldınız mı?” sorusudur. İlgili fakültelerdeki öğrencilerin bu soru üzerine görüşleri şu şekildedir:

“Evet, İmam-Hatip Lisesi’nde Dinî Mûsikî dersini aldım ve bir eğilimim olduğu için üniversite hayatımda bana Dinî Mûsikî derslerinde bana katkı sağladı.” (K4)

“Evet, dersi aldım fakat katkı sağladığımı düşünmüyorum derste İlahi ve nota okuyorduk sadece üniversite ile içerik açısından farklıydı.” (K50)

Öğrencinin yanıtlamış olduğu bu cevap üzerine Millî Eğitim Bakanlığı İmam-Hatip Lisesi Mesleki Hitabet ve Uygulama dersinin ders öğretim programı ve üniteleri incelendiğinde din hizmetlerinde Cami Mûsikîsi adında bir

ünitenin varlığı ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber ilgili dersin din hizmetlerinde Cami Mûsikîsi kazanımları arasında “Mûsikîyi ve Dinî Mûsikîyi tanı, Cami Mûsikîsinin çeşitlerini açıklar, Cami Mûsikîsi çeşitlerini icrâ eder.” gibi kazanımları sıralamak mümkündür.¹⁹

Bulguların geneline bakıldığında ilgili fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin %70’i İmam-Hatip Lisesi mezunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber çalışma kapsamındaki İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencilerinin çoğunluğunu oluşturan İmam-Hatip Lise türünde Dinî Mûsikî dersini alan öğrenci azınlıkta bulunmaktadır. Bu azınlığın da verdiği cevaplar neticesinde Millî Eğitim müfredatında yer alan Mesleki Hitabet ve Uygulama dersi içerisinde bir ünite başlığında bulunan Dinî Mûsikî derslerinin ilgili fakülte müfredatlarıyla örtüşmemesi nedeniyle bu fakültelerde öğrenim gören öğrencilere yeterince katkı sağlamadığı bulgusuna rastlamak mümkündür. Bu husus İmam-Hatip Lisesi türünden mezun olup İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim görmek isteyen veya gören öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin de olumsuz etkilenmesine neden olduğunu göstermektedir.

5. 2. Katılımcıların Dinî Mûsikî Ders Müfredatına Yönelik Bulguları

5. 2. 1. Dinî Mûsikî Ders Müfredatında Bulunan Bazı Formların Bilinmesi ve Uygulanması Üzerine Bulgular

İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencilerinin kişisel kesit ve ilgili alan ile alakalı seçecekleri mesleklerde sık karşılaşmaları mümkün olan formlardan Kur’ân-ı Kerîm Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravîh Tertibi, Mevlid gibi Cami Mûsikîsine ait olan bu formları katılımcıların uygulamada sahip oldukları bilgi ve becerilerini tespit etmek amacıyla katılımcılara bu bilgi ve becerileri ölçen bir soru yöneltilmiştir. İlgili soruların katılımcılara sorulmasındaki amaç, Dinî Mûsikî derslerinde formlar konusunun bilhassa önem teşkil etmesidir. Bu sayede katılımcıların bu formlar hakkında ne denli bilgiye sahip olduğu ve gerekli durumlarda uygulayabilmede becerilerinin de hangi ölçüde yer aldığıın bilinmesidir. Katılımcıların bu form-

¹⁹ Özkan Apaydın, *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dinî Mûsikî Dersine Yönelik Tutumları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018), 2-3.

lar içerisinde bilme, tecrübe etme ve uygulama hususunda hangilerini icrâ ettikleri bilgisine de ulaşılabacaktır. Yine Dinî Mûsikî derslerinde ders müfredatında işlenen bazı formların uygulanması, bilgi ve tecrübesine sahip olmayan öğrencilerin bu konudaki eksikliklerinin altında sebepler de araştırılmıştır ve alt problem olarak ilgili katılımcılara soru şeklinde sorulmuştur. Bu hususta eksiklikleri bulunan öğrencilerin Dinî Mûsikî alanındaki yeterlilikleri noktasında bir kaniye varılmasına olanak sağlamıştır. Bu başlık altında üç ayrı tabloya yer verilmiştir. Konunun daha net bir şekilde anlaşılmasında yukarıda zikredilen formların bilgi ve tecrübesine sahip olmadığına dair ifadeleri bulunan katılımcıların belirttikleri belirttikleri eksiklikler alt başlıklar halinde zikredilmiştir.

Tablo 5.2.1.1 Cami Mûsikîsi Formlarından Herhangi Birini İcrâ Etme Bilgi ve Tecrübesine Sahip Olup/Olmama Durumu

	Evet				Hayır			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	2	%4	3	%6	3	%6	2	%4
Çorum	2	%4	5	%10	3	%6	-	-
Ordu	3	%6	3	%6	2	%4	2	%4
Samsun	4	%8	5	%10	1	%2	-	-
Tokat	2	%4	5	%10	3	%6	-	-
Toplam	13	%26	21	%42	12	%24	4	%8

Orta Karadeniz Bölgesinde bulunan İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelelerinde öğrenim gören öğrencilerin Dinî Mûsikî ders müfredatında bulunan temel konular içerisindeki Cami Mûsikîsi formları hakkında bilgi sahibi olma durumuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Görüşme formunda katılımcılara zikredilen formlardan herhangi birini bilme ve icra etmede genel anlamda en azından hangisini biliyor ve bu bilgisini tecrübe edebilme durumunu göstermektedir. Elde edilen bulgularda Cami Mûsikîsi formları hakkında bilgi sahibi olan fakat bu bilgisini tecrübe etmemiş katılımcılara rastlanılmıştır. İlgili sorunun daha net anlaşılması sebebiyle bilgi sahibi olma durumu ve tecrübe etme durumu aşağıdaki tablolarda ayrıca belirtilmiştir.

Tablo 5.2.1.2 İlgili Formlar Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

	Bilgi Sahibi Olanlar				Bilgi Sahibi Olmayanlar			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	2	4%	3	6%	3	6%	2	4%

Çorum	2	4%	5	10%	3	6%	-	-
Ordu	3	6%	3	6%	2	4%	2	4%
Samsun	4	8%	5	10%	1	2%	-	-
Tokat	3	6%	5	10%	2	4%	-	-
Toplam	14	28%	21	42%	11	22%	4	8%

Tabloda görüldüğü üzere Camî Mûsikîsi formlarının bilgisinin cinsiyet faktörü açısından erkek öğrenciler içerisinde bilinirliğinin daha fazla olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere nazaran Camî Mûsikîsi formlarına cami kültürü ve özel merasimlerde daha fazla maruz kalmalarının bu formların erkek öğrenciler arasında bilinirliğine etki ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 5.2.1.3 İlgili Formlar Hakkında Pratik Yapma Durumu

	Pratikte Uygulayanlar				Pratikte Uygulamayanlar			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	1	2%	3	6%	4	8%	2	4%
Çorum	2	4%	5	10%	3	6%	-	-
Ordu	2	4%	3	6%	3	6%	2	4%
Samsun	3	6%	4	8%	2	4%	1	2%
Tokat	-	-	5	10%	4	8%	1	2%
Toplam	8	16%	20	40%	16	32%	6	12%

Katılımcılara ilgili formlar hakkında pratikte yapma durumunun sorulmasına dair olumsuz cevap zikredenlerin bu konuda altta yatan eksikliklerin nedeni sorulmuştur. Makalemizin temel konularından birini teşkil etmesinden dolayı aşağıda alt başlıklar halinde daha kapsamlı bir şekilde açıklanacaktır. Ayrıca bazı katılımcıların Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravîh Tertibi ve Mevlid gibi Camî Mûsikîsi formlarının bilgisine sahip olmasına rağmen uygulamada aynı donanıma sahip olmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Tüm bu alt problemler doğrultusunda aşağıdaki başlıklarda gerekli açıklamalar yapılacaktır.

5. 2. 2. Kişisel Nedenler: Yetenek ve Özgüven Faktörleri

Görüşme formunda katılımcılara yöneltilen Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravîh Tertibi ve Mevlid gibi

Cami Mûsikîsi formlarından herhangi birini icrâ etme tecrübe ve bilgisine sahip olma durumunun katılımcılar arasında bu formları bilip pratik yapmadığına yönelik cevapları bulunmaktadır. İlgili formları uygulamada bazı tereddütleri bulunduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bu tereddütlerin başında kişisel alanda yeteneğinin yokluğu ve özgüven hususundaki eksiklikler karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat çeken diğer bir husus; yetenek yokluğu ve özgüven eksikliği noktasında kadın katılımcıların erkek katılımcılara nazaran fazlalık göstermesidir. Özellikle kadın katılımcılar yukarıda zikredilen Cami Mûsikîsi formlarından herhangi birini bilseler dahi uygulama söz konusu olduğunda bu formları icrâ edememede yetenek yokluğu ve özgüven eksikliklerinin olduğunu ifade etmektedir. Kadın katılımcılar arasında bu hususta şu ifadeler yer lamaktadır:

“Öncelikle olarak sesimin güzel olmadığını düşünüyorum, kulağım da yok.” (K14)

“Ben çok göz önünde olmak istemeyen biriyim özgüven eksikliği var tecrübe eksikliğim bu sebeple.” (K23)

5. 2. 3. Cinsiyet Ayrımının Katılımcılar Üzerindeki Etkisine Ait Faktörler

Katılımcılara yöneltilen ilgi soru üzerinden elde edilen bulgulardan hareketle cinsiyet ayrımının Dinî Mûsikî dersinde kullanılan bazı formların icrâsında eksiklikler taşıdığı karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar mûsikînin haram veyahut helal olmasından ziyade içerisinde buldukları toplumun cinsiyet faktörünün ilgili formların icrâsında keskinliğine değinmektedirler. Bu doğrultuda özellikle kadın katılımcılar erkek katılımcılara nazaran yaşadıkları toplumun kadın ve erkek üzerinde biçtiği roller sebebiyle Kur’ân-ı Kerîm Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravîh Tertibi ve Mevlid gibi Cami Mûsikîsi formlarından herhangi birini veya hepsini bilseler dahi uygulayamadıklarını ayrıca uygulamada yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Kadın katılımcılardan yalnızca ikisi bu hususu şu cümleler ile ifade etmiştir:

“Sanırım bizim için (kadınlar) müsaitlik durumu yok bunu kaldıracak ortam yok.” (K8)

“Herhangi bir formu icrâ edemedim daha çok beylerin alanı diye düşünüyorum. Bir camide Cami Mûsikîsi formlarını icrâ etmek isterim.” (K4)

5. 2. 4. Uzaktan Eğitimin Katılımcılar Üzerindeki Etkilerine Ait Faktörler

2019 yılında Çin’in Vuhan şehrinde COVID-19 virüsünün ortaya çıkması ve semptomlarının yer almasıyla birlikte ülkemizde dahil olmak üzere bu virüs kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına aldığı bilinmektedir.²⁰ COVID-19’un ülkemizde de görülmesi ve vakaların günden güne artmasından dolayı belirli kısıtlamalara gidildiği bilinmektedir. Alınan tedbirler eğitim alanını da öncelikli olarak kapsamaktadır. Yüksek Öğretim Kurulu, bu tedbirler kapsamında vakit kaybetmeden birtakım kararlar alarak üniversitelerin eğitim sürecini kendi bünyesindeki Uzaktan Eğitim-Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezleri ile yürütmesi hususunda yetkiler vermiştir.²¹ COVID-19 tedbirleri kapsamında uzaktan eğitim ile yürütülen derslerin İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde bir ders niteliğinde olan Dinî Mûsikî derslerini de etkisinin yansıdığı katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular arasında fazlasıyla zikredilmektedir. Katılımcılardan uzaktan eğitimle ilgili öğrenim alırken Dinî Mûsikî derslerinde yaşadıkları tecrübeleri şu şekilde sıralamaktadırlar: “İlgili derse özel olarak zaman ayıramama, devamsızlıkla alakalı bir zorlama bulunmamasından dolayı Dinî Mûsikî derslerinin yeterince önemsenmemesi ve derse iştirak etme de yeteri değeri vermeme, bu derse ilgi ve kabiliyeti olan öğrenciler açısından uygulamada teoriye nazaran daha ağır basan bir yönü olmasından kaynaklı dersten yeteri kadar faydalanamamadır.” Uzaktan eğitimin olumsuz etkilerinin Dinî Mûsikî alanına da yansması sebebiyle Kur’ân-ı Kerîm Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravîh Tertibi ve Mevlid gibi formları gerek bilme gerekse icrâ etmede eksikliklerinin olduğunun bulgusuna rastlanmıştır. İlgili cevaplar konuya daha fazla açıklık getirmektedir: “Bilgi eksikliği çok fazla. Pandemiye aldık dersi, hocamız derste enstrüman vs. çaldı fakat bilgi eksikliğim olduğu için tecrübe edemedim.” (K21)

“Daha iyi öğrenebilirdim. Dinî Mûsikî alanında kendimi eksik görüyorum. Dersin çevrimiçi olması bence büyük bir eksiklikti. Enstrüman eşliğinde hoca ile yüz yüze

²⁰ Covid 19, ts. <https://covid19.yok.gov.tr/>.

²¹ “Kampüs Ortamlarına Yönelik Uygulamalar Rehberi-2021”, YÖK Ana Sayfa (2021).

olsa çok daha iyi olurdu diye düşünüyorum. İyi bir temel atılmadığı için devamı da gelmedi. Eğitimdeki aksaklıktan dolayı öğrenemedim.” (K24)

5. 3. Müzik Alanındaki Temel Uygulamalardan Bazılarının İlahiyat ve İslami İlimler Alanındaki Mesleklere Etkisine Ait Bulgular

Duyma-seslendirme koordinasyonu ve enstrüman-vokal uyumu müzik alanındaki temel uygulamalar arasında yer almaktadır. Duyma-seslendirme koordinasyonu sesin nasıl kullanılması gerektiğine; enstrüman-vokal uyumu ise çalgı aletleri ile bir eseri seslendiren kişi arasındaki uyuma dair bilgileri içermektedir.²² İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin mezun olduktan sonra kendi alanları içerisinde tercih edecekleri meslekler içerisinde müziğin kaliteli bir seviyede icrâ edilmesi bilhassa önem taşımaktadır. Bu başlık altında katılımcılara müziğin temel ilkeleri arasında sayılan duyma-seslendirme koordinasyonu, enstrüman-vokal uyumu hususunda edinecekleri mesleklerde kullanmayı gerekli görme/görmeme, kullanmak isteme/istememe, bu uygulamaları yapma/yapamama durumuna ilişkin bir soru yöneltilmiştir. İlgili sorunun İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki katılımcılara sorulmasındaki amaç öğrenim gördükleri fakültede aldıkları dinî mûsikî eğilimini ne denli gerekli gördükleri bununla birlikte bu gerekliliğin kullanım açısından öneminin ortaya çıkarılmasıdır. Bu sayede dinî mûsikî derslerin meslekler bazında önemi ortaya konularak İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencileri açısından gerekliliği de ön plana çıkarılacaktır.

5. 3. 1. Katılımcıların Mezun Olduktan Sonra Edineceği Mesleklerde Müzik Alanındaki Bazı Uygulamaları Gerekli Görme Durumuna Dair Bulgular

Tablo 5.3.1. Duyma-Seslendirme Koordinasyonu ve Enstrüman ve Vokal Uyumunun Gerekli Görülme Durumu

	Gerekli Görüyorum				Gerekli Görmüyorum			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Çorum	4	8%	5	10%	1	2%	-	-
Ordu	5	10%	5	10%	-	-	-	-

²² Yüner, “İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde Musiki Eğitimi”, 261.

Samsun	4	8%	5	10%	1	2%	-	-
Tokat	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Toplam	23	46%	25	50%	2	4%	-	-

Yukarıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların duyma-seslendirme koordinasyonu ve enstrüman-vokal uyumunu mezun olduktan sonra edinecekleri mesleklerde gerekli görme/görmeme durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda duyma-seslendirme koordinasyonu, enstrüman-vokal uyumununun mesleki yaşantıdaki gerekliliğine işaret eden cevaplar şu şekildedir:

“Kesinlikle gerekli çünkü nota bilen insan, sesini doğru kullanır. Bugün seslerini kullanmaları açısından vaiz, müezzîn, Kur’ân öğreticileri olsun meslekleri açısından mûsikî ile bağlantılı olarak dinî meseleleri kulaklara naksetme noktasında kullanmaları gereklidir.” (K4)

“Öğretmenlik alanında derslerde ilgi çekmek amacıyla kullanmayı gerekli görüyorum, ney üflerim öğrencilerime diye düşünüyorum.” (K8)

“Tabi ki gerekli olduğunu düşünüyorum. Derslerde bir esere hangi tonlarda girilir ve bitirilir öğreniyoruz. Bunun yansımalarını meslek hayatında göreceğiz. (K11)

“Evet, düşünüyorum çünkü hitabet ettiğimiz kesim açısından Kur’ân öğreticiliğinde makamlar ile icrâ edilmesi ve bu alanda akademisyen olduğumuzda da bir enstrüman çalabilmemiz ve enstrüman vokal uyumunu yakalayabilmemiz gereklidir.” (K23)

“Tabi imam olduğumuzda kullanmak lazım gelir.” (K27)

“Benim hayalim vardı müezzîn olmak. Ben bu sebeple Anadolu Lisesi’nden İmam-Hatip Lisesi’ne geçiş yaptım bu sebep ile de tüm bu uygulamaları gerekli buluyorum.” (K46)

İlgili fakültede kadın katılımcılardan yalnızca bir tanesi bu uygulamaları edineceği meslek grubunda gerekli olmadığına yönelik bir görüş beyan etmiştir. Bunun altında yatan sebep incelendiğinde alınan cevap şöyledir:

“Şu an ileride yapacağım meslek grubunda bunların hiçbirinin gerekli olmadığını düşünüyorum.” (K4)

Bu söylemlerden de anlaşıldığı üzere ilgili fakülte'deki kadın katılımcı İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi öğrencisi olmasına rağmen farklı bir meslek grubunun içerisinde olmak istiyor. Bu sebeple de duyma- seslendirme koordinasyonu, enstrüman-vokal uyumu gibi uygulamaları gerekli görmüyor.

Bununla birlikte kadın katılımcılardan yalnızca bir tanesi MEB kapsamında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olmak istediğini fakat ilgili uygulamaların bu meslek grubu içerisinde kullanılmasını gerekli görmediği yönündeki bulgusuna rastlanmıştır. İlgili kadın katılımcının cevabı şu şekildedir:

“Öğretmen olmak istiyorum fakat mûsikînin bu alanda etkili olacağını düşünmüyorum. Bu sebeple gerekli görmüyorum.” (K38)

Bu katılımcının verdiği cevabın temel sebebine inildiğinde, Dinî Mûsikî alanına ilgisinin olmadığı ayrıca özgüven eksiklikleri taşıdığı yönündeki cevaplarının olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar arasında DİB bünyesinde imam ve müezzin-kayyım olarak çalışan bazı katılımcılar bulunmaktadır. İmam ve müezzin-kayyım olarak şu an aktif bir şekilde çalışıp bir yanda da İLİTAM programı kapsamında ilgili fakültelerde öğrenim gören bazı erkek katılımcılar özellikle bu uygulamaları edindikleri tecrübe sebebiyle de ayrıca değere tabi tuttuklarını ve meslek hayatta kullanmayı gerekli görme hususunu da fazlasıyla önemli gördüklerini ifade etmişlerdir. Başka bir yönden ise DİB kapsamında Dinî Mûsikî alanında hizmet içi eğitimlerde bu uygulamaları gerekli gördüklerini ifade etmişlerdir:

“Tabi evet gerekli görüyorum. Ben müezzinim, işim gereği fazlasıyla yararı da oluyor. İnsanlar camiye geldiklerinde güzel ahenkli duyma ve seslendirme arasındaki uyumu önemsiyorlar. Ton uyuşmazlığı, gereksiz pese inme ve gereksiz tizlere çıkma yapılmamasına önem gösteriyorum insanların camiye gelmemesinde bir etken olabiliyor.” (K36)

“Diyânetin açtığı sınıflarda işime yaraması açısından gerekli görüyorum.” (K38)

Kadın katılımcılardan yalnızca bir tanesi bu uygulamaların meslek hayatından ziyade annelik gibi önemli bir makamda da kullanılmasının gereğine şu sözlerle dikkat çekmektedir:

“Hayatın her alanında gerekli olduğunu düşünüyorum. Sadece meslek değil aneliğin içerisindeki öğretici gücü de etki edeceği açısından gerekli görüyorum.” (K48)

5. 3. 2. Katılımcıların İfâ Edecekleri Meslek Gruplarında Müzik Alanındaki Bazı Uygulamaları Kullanma Durumuna İlişkin Bulguları

Tablo 5.3.2.1 Duyma-Seslendirme Koordinasyonu, Enstrüman ve Vokal Uyumununun Kullanmak İstemesi Durumu

	Kullanmak İsteyenler				Kullanmak İstemeyenler			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Çorum	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Ordu	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Samsun	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Tokat	5	10%	5	10%	-	-	-	-
Toplam	25	50%	25	50%	-	-	-	-

Tabloda görüldüğü üzere ilgili fakültelerdeki katılımcıların tamamı duyma-seslendirme koordinasyonu ve enstrüman-vokal uyumu uygulamalarını ileride edinecekleri meslek gurunda kullanmak isteme/istememe durumunda bu uygulamaları kullanmak istedikleri doğrultusunda cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 5.3.2.2 Katılımcıların Duyma-Seslendirme Koordinasyonu, Enstrüman ve Vokal Uyumunu Yapma Durumları

	Yapabileceğini Düşünenler				Yapamayacağını Düşünenler			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	5	10%	3	6%	-	-	2	4%
Çorum	5	10%	3	6%	-	-	2	4%
Ordu	5	10%	4	8%	-	-	1	2%
Samsun	4	8%	5	10%	1	2%	-	-
Tokat	5	10%	4	8%	-	-	1	2%
Toplam	24	48%	19	38%	1	2%	6	12%

Tablonun geneli incelendiğinde Dinî Mûsikî derslerini öğrenim olarak gören katılımcıların bu ders sonunda bahsedilen yetileri kazanabileceğini düşünen kadın katılımcılar %48; erkek katılımcılar ise %38 olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde katılımcıların bu soruya yönelik cevaplarında, Dinî Mûsikî derslerin olumlu katkısının olmasının yanı sıra ilgili ders katkı sağlamasa dahi bu dersin gerektirdiği yetilere sahip olduklarını belirtmeleridir. Karşımıza çıkan durum, katılımcıların Dinî Mûsikî dersinden beklentilerinin karşılanmasında ders müfredatının ve ilgili ders saatinin eksik kalması durumudur. Çünkü katılımcılar içerisinde çoğuluğun dersin tek dönemde bulunması sebebiyle yeterli kadar pratik yapamadıklarını ifade etmeleri yukarıdaki bulguları açıklar niteliktedir. Katılımcıların ifadelerindeki tüm bu olumsuzluklara rağmen Dinî Mûsikî dersindeki icrâlarda yeterli oranda katkı sağlayabilme yeterliliklerini sahip olduklarını düşünmeleri de Dinî Mûsikî alanına ilgi ve yeteneklerinin varlığının olduğunu işaret etmektedir. Bununla beraber ders dışındaki faaliyetlerde, sosyal kesitte Dinî Mûsikîye yönelik uygulamaları tecrübe ettiklerini de göstermektedir.

5. 4. Katılımcıların Dinî Mûsikî Alanındaki İlgi ve Yeteneğine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta katılımcıların Dinî Mûsikî alanındaki ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ana probleme ulaştırıcı görüşme formunda temel sorulardan biri olan ilgili katılımcıların dinledikleri eserlerin makamlarını tanıma/tanıma durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır. Katılımcılara, Dinî Mûsikî ders müfredatındaki makamlar konusunun İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere ilgili alanın öğretim elemanları tarafından verildiği varsayılarak yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Dinî Mûsikî alanındaki ilgi ve yetenekleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu hususun Dinî Mûsikî alanındaki yeterliliklerinin de net bir şekilde bilinmesi hedeflenmiştir.

5. 5. Katılımcıların Dinledikleri Bir Eserin Makamını Tanımaya İlişkin Bulguları

Görüşme formunda yer alan ilgi ve yeteneğe ilişkin temel sorular içerisinde katılımcıların dinlediği eserlerin makamlarını tanıma/tanıma sorusunun kendilerine yöneltilmesi neticesinde alınan ilgili cevapların bulguları bu

başlık altında verilecektir. Katılımcıların bu soruya verilen cevaplarında dinlediği eserlerin makamlarını tanıyabileceğini düşünenlerin tanıdıklarını ifade ettikleri makam isimlerini de zikrettikleri bulgusu rastlanmıştır. Bundan dolayı katılımcıların tanıdıkları makam isimleri de bu başlıkta ayrıca belirtilmiştir. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki Dinî Mûsikî derslerinin öğrenimini gören öğrencilerin makam bilgilerinin ortaya çıkarılması ilgili alandaki yeterliliklerinin seviyesinin görülmesi sebebiyle önem taşımaktadır. Bilhassa din görevlisi olarak toplumda bu unvanı taşıyan imam, müezzin kayyım ve Kur'ân kursu öğreticilerinin, seslerini, makamları tanıma ve uygulama becerilerini geliştirmek istemelerinden kaynaklı olarak Dinî Mûsikî alanıyla daha fazla ilgili oldukları görülmektedir. Bu bağlamda İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin makam bilgileri, icrâda bulunacakları eserlerin okuma kalitesini de bir anlamda belirlemektedir. Katılımcılara bu önemli ayrıntının farkındalığının sağlanması amacıyla bu soru yöneltmiştir.

Tablo 5.5.1 Dinlenen Eserin Makamlarını Tanıyabilme Becerisi

	Tanıyabileceğini Düşünenler				Tanıyamayacağını Düşünenler			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
Amasya	2	4%	4	8%	3	6%	1	2%
Çorum	1	2%	4	8%	4	8%	1	2%
Ordu	4	8%	4	8%	1	2%	1	2%
Samsun	4	8%	5	10%	1	2%	-	-
Tokat	3	6%	4	8%	2	4%	1	2%
Toplam	14	28%	21	42%	11	22%	4	8%

Tablodaki genel durum incelendiğinde, ilgili üniversitedeki erkek katılımcıların dinledikleri eserlerin makamlarını tanıma hususunda kadın katılımcılara nazaran daha ön planda oldukları görülmektedir. Katılımcıların ilgili soruya verdikleri cevaplar neticesinde erkeklerin gere camilerde gerekse bazı merasimlerde belirli icrâlarda daha fazla bulunmaları, dinledikleri bir eserin makamını tanıma noktasında cinsiyet değişkenliğini karşımıza çıkarmaktadır. Bu noktada kadın katılımcıların erkekler katılımcılara göre icrâda daha az tecrübe edindikleri bulgusuna ulaşılmaktadır. Ayrıca buradaki diğer bir husus; camide herhangi bir eserlerin makamla icrâsına erkeklerin kadınlardan daha fazla tanık olmaları makamların erkek katılımcılar arasında bilinirliğinin artmasına

olanak sağladığı yönünde kadın katılımcıların görüşleri bulunmaktadır. Bu sayede demografik yapıya bakılarak şu nedenler karşımıza çıkmıştır; OMÜ İlahiyat Fakültesi'ndeki erkek katılımcılar arasında dinlediği bir eserin makamını tanımadığına yönelik herhangi bir bulguyla karşılaşılmasının sebebi ilgili fakültede din görevlisi olan ve din görevlisi olma yolunda çalışmalar yapan katılımcıların fazla olmasıdır. Bu durum da meslek edinmek ya da mesleğinde uzmanlaşmak isteyen erkek katılımcıların Dinî Mûsikî alanında kendini geliştirme çabası içerisinde olduklarını göstermektedir. Son olarak katılımcıların ifade ettikleri diğer bir husus da dinledikleri bir eserin makamının tanınmasında ülkemizde okunması genellikle tercih edilen beş vakit ezan makamlarının hem dinî hem de lâ dinî eserlerin makamlarının tanınmasına olanak sağlamasıdır.²³

Tablo 5.5.2 Katılımcıların Tanıdığı Makam İsimleri

	Amasya	Çorum	Ordu	Samsun	Tokat
K1	Uşşak, Hicaz, Segâh, Saba				
K2	Hüseyini, Kürdi				
K3	-				
K4	Hüzzam, Rast, Hicaz				
K5	-				
K6	Saba, Segâh, Uşak, Ezan Makamları				

²³ Fatih Koca, "Ezanı Güzel Okumayı Öğrenme Hususunda Basit Bir Çalışma (Kalıp Ezan Çalışması)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 56/2 (01 Ağustos 2015), 135.

K7	Uşak, Hicaz				
K8	-				
K9	Rast, Saba				
K10	-				
K11		Kürdi			
K12		-			
K13		Uşşak, Saba, Rast, Hicaz			
K14		-			
K15		Saba, Nihavend			
K16		-			
K17		-			
K18		-			
K19		Hicaz, Saba, Kürdi			
K20		Hüseyni, Nihavend, Uşşak, Saba, Hicaz			
K21			Uşakk, Hicaz		
K22			-		
K23			Saba		
K24			Uşşak		
K25			-		
K26			Hicaz, Rast		
K27			Uşşak, Segâh		

K28			Saba, Segâh, Nihavend, Rast, Hicaz, Uşşak		
K29			Rast, Uşşak, Buselilik		
K30			Uşşak		
K31				Segâh, Hüseyini	
K32				Uşşak, Ezan Makamları	
K33				Saba	
K34				Rast, Uşşak, Segâh	
K35				Uşşak, Rast	
K36				Segâh, Ezan Makamları	
K37				biliyor ama isim vermedi	
K38				Hicaz, Nihavend, Ezan Makamları	
K39				-	
K40				Segâh, Hicaz	

K41					Saba, Hicaz
K42					Kürdi
K43					Rast, Hicaz
K44					-
K45					Saba, Nihavend, Uşşak
K46					Saba, Rast
K47					Hicaz, Rast
K48					-
K49					-
K50					Saba

Tabloda görüldüğü üzere katılımcılar arasında dinledikleri bir eserin makamını tanıdığını zikredenlerin bildiği makamların isimleri yer almaktadır. İlgili makam isimleri şu şekildedir: “Uşşak, Hicaz, Segâh, Sabâ, Hüseyinî, Hüz-zam, Rast, Nihâvend, Kürdî, Nihâvend ve Bûseliktir.” Katılımcılar arasında dinledikleri bir eserde tanınma yönünden ifade ettikleri bu makamlardaki eserlerin Dinî Mûsikî alanında icrâ edildiği bilinmektedir. Katılımcılar bu makamları tanımada ülkemizde genellikle okunması tercih edilen beş vakit ezan makamlarının etkisinin olduğunu belirtmiştir. Sabâ, Uşşak, Rast, Segâh, Hicaz makamındaki ezanları doğru icrâ edebilmek için bu eserlerdeki makamları defalarca kez dinlediklerini söylemişlerdir. Makamların tanınmasında bolca dinlemenin hem dinî hem de lâ dinî eserler duyulduğunda ait olduğu makamın bilinmesine katkı sağladığına imkân tanıdığı görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere sosyal kesit ve mesleki yaşantıda bilhassa önemli olan Dinî Mûsikî dersinin yeterliliklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu sayede Dinî Mûsikî dersinin zikredilen alanlarda gerekliliği ortaya çıkarılarak ilgili fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin Dinî Mûsikî dersinin farkındalığı işaret edilmiştir. Ayrıca

araştırmamızın kapsam ve sınırları dahilinde olan fakültelerde Dinî Mûsikî alanındaki öğretim elemanlarının belirlediği öğrenciler ile görüşmeler yapılarak durum tespiti yapılmıştır. Durum tespiti neticesinde elde edilen sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcıların demografik verilerine ilişkin sonuçlar:

Katılımcılardan elde edilen bulgular neticesinde demografik özelliklerde mezun oldukları lise türü, Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri arasından öğrenim gördükleri fakülte ve lisans eğitimini yürüttükleri fakültedeki sınıflarına yönelik sorular demografik bilgilerin verilerini içermektedir. Bu sonuçlardan anlaşıldığı üzere Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki katılımcıların %70'i İmam-Hatip Lisesi türünden mezun olmuştur. Burada dikkat çeken husus İmam-Hatip Lisesi ders müfredatında Dinî Mûsikî dersine ait konular içerisinde yer alan Cami Mûsikîsi derslerinin öğrencilere aktarıldığının bilinmesine karşın katılımcılardan ilgili dersi aldığını ifade eden yalnızca dört katılımcı yer almaktadır. %70 dilimdeki katılımcılar ders saatini az bulmaları sebebiyle zaman faktörünün etkisinin ilgili derse yönelik tam anlamıyla hatırlama sağlayamadıklarını, lise müfredatında Hitabet dersi içerisinde Cami Mûsikîsi konusunu işlediklerini lakin İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gördükleri Dinî Mûsikî derslerine kayda değer bir etki sağlamadığını ifade etmektedirler. Bu kurumlarda öğrenim göreceğ öğrencilerin ileriki yaşantılarını etkileyecek olan hazır bulunuşlukları ve mesleki donanımları açısından İmam-Hatip liseleri, İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri arasında Dinî Mûsikî dersi müfredat birliği sağlamanın önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların ders müfredatına yönelik verilerine ilişkin sonuçlar:

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde alınan cevaplarından elde edilen diğer bir kişisel alt problem, Dinî Mûsikî ders müfredatında öğrencilere öğretilen Kur'ân Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiyye, Telbiye, Teravih Tertibi ve Mevlid gibi Cami Mûsikî formlarını bilme ve icrâ edilebilme durumudur. Katılımcılardan yukarıda zikredilen Cami Mûsikîsi formları içerisinde herhangi birini bilme ve icrâ etmede cinsiyet faktörünün ön plana çıktığı karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların ilgili soruda verdikleri cevaplarda yaşanan toplum ve bu toplumun kültürünün bazı Cami Mûsikî

formlarının icrâ edilmesinde doğrudan etkisinin olduğu sonucuna varılmaktadır. İlgili formları bilme ve tecrübe etmede erkek ve kadın katılımcılara bakıldığında erkek katılımcıların kadın katılımcılara nazaran daha etkin rolünün olduğu görülmüştür. Yalnızca bir erkek katılımcı bu uygulamalardan herhangi birinin bilgisine sahip lakin icrâ edememişse muhakkak Dinî Mûsikî alanına kabiliyet veya ilgi hususunda bir noksanlığın bulunduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların ise bu soru üzerinden verdiği cevaplarda ilgili formlar hakkında bilgi sahibi olduğu ancak tecrübe etmede eksikliğinin bulunduğu sonucuna varılmıştır. Burada da erkek egemen toplum etkisinin olduğu sonucuna işaret edilmektedir.

Katılımcıların mesleki, ilgi ve kabiliyetlerine yönelik verilerine ilişkin sonuçlar:

İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin ileride edinecekleri mesleklerin Dinî Mûsikî alanıyla bir bütün halinde olma durumunu gösteren diğer bir kişisel alt problem ise şöyledir: Katılımcılara Dinî Mûsikî derslerinde görmüş oldukları duyma- seslendirme koordinasyonu, enstrüman ve vokal uyumunu kullanmak isteme/istememe veya bu uygulamaları gerekli görme/görmeme durumlarına yönelik bulgularda, Dinî Mûsikî derslerine atfettikleri değer karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamız gereği Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim gören katılımcılar, Dinî Mûsikî alanına yönelik uygulamalar üzerine yöneltilen soruya mezun olduktan sonra ifâ edecekleri mesleklerde Dinî Mûsikî derslerinde görmüş oldukları bu uygulamaların gerekli görülme, kullanmak isteme gibi durumların önemli olduğunu ifade etmişlerdir. İlgili sorudan alınan cevaplardaki bir örnek Dinî Mûsikî alanının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğinde derste öğrencilere anlatılan konu ile alakalı olarak bu uygulamalardan herhangi birinin kullanılmasının sınıf ortamında öğrencilerin dikkatini çekmelerini sağlayacağı yönündedir. Bununla beraber İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencilerinin bu alanda edinecekleri mesleklerde İmam-Hatip, müezzin kayyım, Kur'ân öğreticiliği ve dinî mûsikî sahasında akademik yönelimlerde temel olarak zikredilen bu uygulamaların kullanılmak istendiği ve gerekli görüldüğü sonucuna varılmaktadır. Katılımcıların ileride ifâ edecekleri mesleklerde bu uygulamaları kullanmak istemeleri ve gerekli görmelerindeki en

önemli etken kendilerine mesleki yeterlilik sağlamak ve öğrencilere kaliteli bir ders eşliğinde bilgilere aktarabilmenin yolu olduğunun tespitine varılmıştır.

Çalışmamızda elde edilen sonuçlar neticesinde şu önerileri sıralamak mümkündür:

- Dinî Mûsikî derslerinin ders saatinin arttırılması ve süreklilik arz etmesi açısından fakülte müfredatlarına iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapılabilir,
- Dinî Mûsikî ders müfredatının içerik itibariyle İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinden mezun olan öğrencilerin meslekl ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yeniden bir düzenlemeye tabî tutulması gündeme getirilebilir,
- Dinî Mûsikî derslerinde uygulamalara da ağırlık verilebilir,
- Öğrencilerdeki çekingenlik duygusu, özgüven eksikliği ve mesleki bilgi yetersizliğinin giderilmesi için uygulamalarda her öğrenciye fırsat eşitliği sağlanabilir,
- Öğrencilerin Dinî Mûsikî derslerindeki çekingenlikleri göz önüne alınarak cinsiyet faktörü açısından seçmeli derslerin oluşturulması sağlanabilir ve yahut bu husus gündeme alınıp tekrar tartışılabilir,
- İmam-Hatip Liselerinde Dinî Mûsikî derslerinin ayrı bir ders olarak yer alması yönünde çalışmalar yapılabilir,
- İmam-Hatip Lisesinde görülen derslerde İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerini tercih edecek öğrenciler açısından Dinî Mûsikî dersinin önemi öğretmenler tarafından zikredilebilir,
- Dinî Mûsikî alanına ilgisi ve kabiliyeti olan öğrencilerin gerek belirlenmesi gerek teşvik edilmesi maksadıyla fakülte içerisinde dinî mûsikî öğretim elemanları tarafından koro çalışmaları ve müzik atölyeleri düzenlenebilir,
- İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki öğrencilerin ilgilerini çekmek maksadı ile konferanslar ve konserler düzenlenebilir,
- Ders esnasında, Dinî Mûsikî alanına yönelik bilgilerin kalıcı olmasını sağlayacak bir eserin enstrüman ile icrâsı, Dinî Mûsikî alanındaki önemli şahsiyetlerin eserlerinin dinletilmesi gibi yazılı ve sesli ders materyallerinden faydalanacak faaliyetlerde bulunulabilir,

• COVID19 kapsamında alınan önlemler neticesinde çevrimiçi olarak yapılan derslerin öğrencilerdeki Dinî Mûsikî alanına yönelik eksikliklerinin giderilmesi açısından telafileri yapılabilir.

Tüm bu sonuç ve önerilerin Yüksek Öğretim Kurulu'nun, üniversitelerin ilgili dekanlıkları, fakültelerin alandaki öğretim üyeleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nun ilgili birimleri tarafından incelenmesi ve gereğinin yapılması hususunda ilgi uyandırmasını temenni eden bu çalışmamızın bundan sonra yapılacak olan müfredat araştırmalarına ışık tutacağını umuyoruz.

Kaynakça

- Akdoğan, Bayram. "Türk Din Mûsikîsi Derslerinin Eğitim ve Öğretim Problemleri ve Çözüm Yolları ile İlgili Bazı Düşünceler = Some Observations with Regard to the Issues and Problems Encountered in Education of Turkish Religious Music and Tentative Methods of Solutions". *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XXVI/1 (2015), 24-44. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=eng&midno=84658125&Dili=T%C3%BCrk%C3%A7e>
- Alkan, Uğur. *İlahiyat Ve İslami İlimler Fakültelerindeki Nazari ve Uygulamalı Türk Din Mûsikîsi Derslerine Yönelik Uzaktan Eğitim Bağlamında Bir Metodoloji Önerisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2023.
- Altınkurt, Yahya - Yılmaz, Kürşad. "Göreve Yeni Başlayan Özel Dershane Öğretmenlerinin Kurumlarındaki Çalışma Koşullarına İlişkin Görüşleri". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 11/2 (2011), 635-650. <http://search/ya-yin/detay/116224>
- Apaydın, Özkan. "İmam-Hatip Liselerinde Görevli Müzik Öğretmenlerinin Dinî Mûsikî Dersine Karşı Yeterlilikleri". *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (15 Temmuz 2018), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beuifd/issue/38151/440552>
- Apaydın, Özkan. *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dinî Mûsikî Dersine Yönelik Tutumları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018.
- Arslan, Hasan. "Müzik Terapi Ve Dini Müzik". *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 16 (2015), 103-127.

- Dinç, Sema. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din MüsİKİSİ Alanında Derse Giren Kadın Öğretim Elemanları Hakkındaki Tutumları (Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 505-538. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.480047>.
- Göksu, Arda. "Öğrenci Görüşleriyle İlahiyat Fakülteleri Türk Din MüsİKİSİ Derisinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Anlayışları Üzerine Bir Araştırma". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi [Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* V/1 (2019), 117-144.
- Koca, Fatih. "Ezanı Güzel Okumayı Öğrenme Hususunda Basit Bir Çalışma (Kalıp Ezan Çalışması)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 56/2 (01 Ağustos 2015), 133-148. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001437
- Özdemir, Murat. "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (01 Mart 2010), 323-343. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10997/131612>
- Türnüklü, Abbas. "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 24/24 (01 Mayıs 2000), 543-559. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10372/126941>
- Yıldırım, Ali. "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi". *Eğitim Ve Bilim* 23/112 (01 Nisan 1999), 7-17. <https://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12. Basım, 2021. <https://www.seckin.com.tr/kitap/176755156>
- Yıldırım, Nail. "Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/1 (2011), 71-85. <http://search/yayin/detay/136006>
- Yüner, Hüseyin. "İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde Musiki Eğitimi". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/13 (28 Haziran 2018), 253-267. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bozifder/issue/37914/430500>
- Covid 19, ts. <https://covid19.yok.gov.tr/>

- “Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersi Öğretim Programı”, 2017.
https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17174813_AYHL_HitabetveMeslekiUygulama_2017.pdf
- YÖK Ana Sayfa. “Kampüs Ortamlarına Yönelik Uygulamalar Rehberi-2021”.
2021. Erişim 04 Temmuz 2024. <https://covid19.yok.gov.tr/>